

Marian Gierula¹

Joanna Gierula²

Historia i współczesność kazachskiego radia i telewizji

STRESZCZENIE

Początki radia i telewizji kazachskiej są związane z rozwojem tych mediów początkowo w Imperium Rosyjskim, a następnie Związku Radzieckim. Artykuł przedstawia historyczne etapy rozwoju radia i telewizji w Kazachstanie. Autorzy wskazują na uwarunkowania techniczne i społeczno-polityczne rozwoju mediów elektronicznych na obszarze obecnego Kazachstanu. W materiale dokonana jest analiza struktury typologicznej zarówno radia, jak i telewizji współczesnego Kazachstanu. Analizuje także stan ustawodawstwa medialnego dotyczącego radia i telewizji. Przedstawione zostały także charakterystyki głównych stacji radiowych i kanałów telewizyjnych Kazachstanu i ich społecznego znaczenia.

SŁOWA KLUCZOWE: Kazachstan, radio, telewizja, prawo medialne, typologia i klasyfikacja radia i telewizji, społeczne znaczenia mediów elektronicznych

1. Początki radia i telewizji w Kazachstanie

Pierwsza rozgłośnia na terytorium obecnego Kazachstanu powstała w 1912 roku wraz z otwarciem linii telegraficznej, łączącej Fort-Aleksandrowsk (obecnie Aktaj) z fortem Pietrowskoje (obecnie Machaczkała). Dużą rolę w historii kazachskiego radia odegrała radiostacja w Taszkencie, która nadawała na cały ówczesny Turkiestan, gdzie mieszkała 1/3 ludności terytorium wchodzącego obecnie w skład współczesnego Kazachstanu. Mimo że rozgłośnia nadawała zasadniczo w języku rosyjskim, były także audycje po kazachsku. W 1920 roku na terytorium Kazachstanu funkcjonowały radiostacje w Urdie, Kustanie, Orientburgu, Pawłodarie, Ałma-Acie, Guriewie, Uilie i Aktlubinskie. Od 1921 roku zgodnie z decyzją Rady Komisarzy Ludowych Kazachskiej ASSR radiostacja w Oranienburgu otrzymała prawo na rozpowszechnianie w republice codziennego biuletynu radiowego składającego się z 1600 słów. Od tego momentu można mówić o powstaniu radia w Kazachstanie. W marcu 1927 roku po raz

---

¹ Dr hab.; Zakład Dziennikarstwa, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

² Mgr; doktorantka w Zakładzie Dziennikarstwa, Uniwersytet Śląski w Katowicach.

pierwszy na falach radiowych zafunkcjonował język kazachski. W 1931 roku w Ałma-Acie została zbudowana szerokopasmowa na falach długich radiostacja o mocy 10 kWat, a od 4 maja można mówić o samodzielnym funkcjonowaniu radiofonii w Kazachstanie. W 1932 roku powstał Krajowy Komitet Radiofonizacji i Radiofonii, a kazachskie radio zaczęło transmitować programy ogólnozwiązkowego radia na obszar Syberii, Środkowej Azji i Kazachstanu³. Do 1958 roku koordynacją prac nad organizacją radiofonii kazachskiej zajmowało się Ministerstwo Łączności Kazachskiej SSR.

Powstanie telewizji na terytorium Kazachstanu było nierozdzielnie związane z faktem, iż był on częścią Związku Radzieckiego jako jednego z najważniejszych krajów, gdzie technika telewizyjna miała swoje początki. Przyczyniły się do tego wynalazki rosyjskich uczonych A. Popowa i B. Rozinga⁴. W 1930 roku w Ogólnoradzieckim Elektrotechnicznym Instytucie zostało założone laboratorium telewizyjne, którego zadaniem było wszechstronne opracowanie techniki telewizyjnej. Pierwszy próbny przekaz telewizyjny został zrealizowany 29 kwietnia 1931 roku w Moskwie. Pierwsza audycja telewizyjna z jednoczesnym wykorzystaniem obrazu i dźwięku była zrealizowana 15 listopada 1934 roku. Ten dzień uważa się za rozpoczęcie nadawania regularnych audycji telewizyjnych w ZSRR⁵. ZSRR był zatem jednym z pierwszych krajów, w którym uruchomiono regularny przekaz telewizyjny. Pierwsze ośrodki telewizyjne powstały w USA (1933), Niemczech (1935), Wielkiej Brytanii (1936) oraz Francji (1936)⁶.

Wraz z otwarciem w 1958 roku pierwszych ośrodków telewizyjnych w Ałma-Acie, Ust-Kamienogorskie i Karagandzie i rozpoczęciem transmisji telewizyjnych powstała Republikańska Dyrekcja Odbiorczej Sieci Telewizyjnej Kazachskiej SSR. Dużą pomoc pracownikom tworzącej się kazachskiej telewizji okazali przysłani do Ałma-Aty przedstawiciele ośrodków telewizyjnych z Moskwy, Leningradu czy Świerdłowska⁷. Był to pierwszy krok na drodze powstania branży radioowo-telewizyjnej w Kazachstanie jako strategicznego działu gospodarki narodowej. Kolejne regionalne ośrodki telewizyjne powstały w marcu 1964 roku w Pietropawłowsku, Aktiubińsku i Dżezkazganie⁸. W styczniu 1964 roku dla koordynacji i kierownictwa szybko rozwijającej się radiofonii i telewizji została zorganizowana Dyrekcja Łączności Radiowej, Radiofonii i Telewizji w ramach Ministerstwa Łączności. W tym samym roku powstały kolejne regionalne ośrodki telewizyjne w Celinogradzie, Uralsku i Bałchaszu⁹. W 1966 roku sieć telewizyjna w Kazachstanie została rozszerzona do 29 jednoprogramowych stacji radioowo-telewizyjnych (tzw. SRT), spośród których 15 najmocniejszych było zlokaliz-

³ История, <http://www.kaztelradio/kz/c/130>, s. 130 [dostęp: 25.04.2017].

⁴ Под ред. П.В. Шмакова, *Телевидение*, Москва 1979, s. 5-6.

⁵ К.А. Аманбаев, *Действенное средство идеологической работы*, Алма-Ата 1981, s. 30-33.

⁶ Э.Г. Багиров, *Очерки теории телевидения*, Москва 1978, s. 20.

⁷ Г.Т. Жалекенова, *Становление телевидения в Казахстане*, <https://libery.wks.kz/dmdocuments/Жалекенова.pdf> [dostęp: 15.04.2017].

⁸ Ibidem, s. 2.

⁹ К.А. Аманбаев, *Действенное...*, s. 77.

zowanych w regionalnych (oblastnych) miastach. Z kolei w 8 z nich zorganizowano radiostacje nadające na falach UKF. Rozwój sieci radiowo-telewizyjnej Kazachstanu był możliwy dzięki budowie radiowych stacji przekaźnikowych i kablowych magistrali umożliwiających dostarczenie programów do ośrodków radiowo-telewizyjnych. Konieczność nadawania programów telewizyjnych i radiowych do kazachskiej wsi wymusiła powstanie nadawania za pośrednictwem sieci satelitarnej, która objęła terytorium całego Kazachstanu. Pierwsza sieć nadawania telewizji przy pomocy satelity powstała w ZSRR w połowie lat 60. XX wieku pod nazwą „Orbita”, której podstawą były sputniki serii „Mołnia”. Przekaznik o mocy 40 watów transmitował na terytorium Związku Radzieckiego i państw socjalistycznych Wschodniej Europy pierwszy program telewizji radzieckiej. W końcu 1967 roku odbiorcza sieć stacji „Orbita” obsługiwała nadawanie telewizji na obszary najdalszej północy, Dalekiego Wschodu, Kazachstanu i środkowej Azji. W tymże roku powstała stacja satelitarna w Alma-Acie, która w roku 1969 zaczęła transmitować programy telewizyjne w kolorze, od 1977 roku wszystkie programy nadawano w kolorze¹⁰.

W 1971 roku w Kazachstanie były 3 stacje „Orbita” i 59 ośrodków radiowo-telewizyjnych, w tym 6 nadawało 2 programy telewizyjne. 27 spośród nich dysponowało dużymi mocami, a na 21 funkcjonowały stacje radiowe nadające na falach UKF¹¹.

W 1974 roku Dyrekcję Łączności Radiowej, Radiofonii i Telewizji Ministerstwa Łączności przekształcono w Republikański Węzeł Radiofonii i Telewizji Ministerstwa Łączności, którego zadaniem była budowa i eksploatacja wszystkich republikańskich i obszarowych magistrali, linii przekaźnikowych, dużych radiowo-telewizyjnych ośrodków oraz całej infrastruktury łączności, radia i telewizji.

W 1976 w Kazachstanie funkcjonowało 7 stacji „Orbita”, 125 ośrodków radiowo-telewizyjnych, w tym w 33 nadawano audycje radiowe na falach UKF. W 1981 roku liczba ośrodków radiowo-telewizyjnych wzrosła do 241, a nadawanie radiowe na falach UKF realizowano z 52 stacji radiowych. W drugiej połowie lat 70. ubiegłego wieku równoległe do systemu „Orbita” zaczęła być rozwijana nowa sieć satelitarna pod nazwą „Moskwa” w oparciu o geostacjonarne sputniki z serii „Horyzont”. Oprócz programów telewizyjnych przy pomocy tego systemu nadawano także programy radiowe. W Kazachstanie pierwsze stacje tego systemu zostały otwarte na początku lat 80. XX wieku, a w 1986 roku było już 170 przekaźników. W 1991 roku ilość ośrodków radiowo-telewizyjnych osiągnęła liczbę 1096, w tym z 76 nadawano programy radiowe w systemie UKF. Jednakże przez system satelitarny „Orbita” i „Moskwa” nadawano tylko programy ogólnoradzieckie (centralne), zarówno telewizyjne, jak i radiowe. Dlatego też w celu zapewnienia dostępu ludności Kazachstanu do ogólnonarodowych programów radiowo-telewizyjnych w końcu 1990 roku

¹⁰ Л.К. Бекетова, *Организационно-экономический механизм общественного телевидения*, Алматы 1996, с. 9.

¹¹ *История...*, s. 2.

została zbudowana satelitarna sieć telewizyjna pod nazwą „Żaryk”. Za jej pośrednictwem poprzez system „Horyzont” zaczęto rozpowszechniać ogólnokazachskie programy telewizyjne. Był to pierwszy w ramach Związku Radzieckiego republikański system telewizji satelitarnej. W jego rezultacie, praktycznie na terytorium całego Kazachstanu, pojawiła się możliwość nadawania kanału telewizyjnego „Kazachstan”.

W 1993 roku Republikański Węzeł Radiofonizacji, Radiofonii i Telewizji Ministerstwa Łączności został przemianowany na Republikańskie Zjednoczenie Wytwórcze „Radio i telewizja” Ministerstwa Łączności Republiki Kazachstanu. W 1996 roku w strukturze przedsiębiorstwa „Kazachtelekom” powstało Zjednoczone Przedsiębiorstwo Łączności Radiowej, Radiofonii i Telewizji. W jego skład weszły odpowiednie struktury ośrodków radiowo-telewizyjnych regionalnych (oblastnych) dyrekcji telekomunikacyjnych. W 1997 roku decyzją rządową powołano strukturę „Kaztelradio” jako specjalny podmiot radiowo-telewizyjny oraz łączności radiowej. Organem zarządzającym tego przedsiębiorstwa ze strony rządowej wyznaczono Narodową Agencję do spraw Prasy i Masowej Informacji Kazachskiej Republiki. W maju 2000 roku decyzją rządową wszystkie struktury zajmujące się przekazem radiowo-telewizyjnym i łącznością zostały połączone w ramach przedsiębiorstwa „Kaztelradio”. W roku 2001 oraz 2004 decyzjami rządowymi zmieniano formy własności tego przedsiębiorstwa, które stało się spółką akcyjną, przekazaną w 2007 roku do nowej spółki akcyjnej pod nazwą Narodowy Naukowo-Techniczny Holding „Samgaj”. W następnych latach dokonywano kolejnych reorganizacji „Kaztelradio”. W 2008 roku przedsiębiorstwo przekazano do spółki akcyjnej Narodowy Informacyjny Holding „Arna Media”; w 2010 przekazano firmę Ministerstwu Łączności i Informacji, aby w 2011 roku decyzją rządową połączyć go z spółką akcyjną „Kazachska Telekomunikacja”. W roku 2012 państwowy kontrolny pakiet akcji „Kaztelradio” został przekazany Ministerstwu Transportu i Komunikacji. W tym samym roku decyzją rządową „Kaztelradio” zostało określone narodowym operatorem przekazów radiowo-telewizyjnych na terytorium Kazachstanu. Z dniem 2 września 2015 roku „Kaztelradio” weszło w strukturę „siostrzanych” spółek SA NIH „Zierdie”¹².

2. Współczesne funkcjonowanie kazachskiej telewizji i radia

2.1. Podstawy prawne kazachskiego systemu medialnego

Konstytucja Republiki Kazachstanu zalicza swobodę słowa do najważniejszych swobód gwarantowanych obywatelom tego kraju. Dlatego też 20 artykuł tej najważniejszej ustawy mówi: 1. Wolność słowa i twórczości jest gwarantowana. Zakazuje się cenzury. 2. Każdy ma prawo do otrzymywania i rozpowszechniania informacji

¹² Ibidem, s. 2-4.

dowolnym sposobem, nie zakazanym ustawą. Wykaz informacji, które stanowią tajemnicę państwową Republiki Kazachstanu, określa ustawa¹³.

Podstawową ustawą branżową regulującą działalność środków masowego przekazu w Kazachstanie jest ustawa „O środkach masowego przekazu”, która określa wszelkie aspekty funkcjonowania środków masowego przekazu, w tym sposoby pozyskiwania przez dziennikarzy informacji. Tak więc mają oni prawo szukać, otrzymywać i rozpowszechniać informację, a także odwiedzać organy władzy państwowej i organizacje wszystkich form własności w procesie pozyskiwania informacji. Ustawa także nakłada sankcje na dziennikarzy za nadużywanie wolności słowa. Jeden z artykułów tej ustawy zabrania pozyskiwania informacji niezgodnie z prawem oraz rozpowszechniania tajemnic państwowych i informacji zniesławiających cześć i godność obywateli i organizacji¹⁴. W kraju funkcjonuje także ustawa „O danych personalnych i ich ochronie” z 21 maja 2013 roku, a także ustawa z 18 stycznia 2012 roku „O radiu i telewizji”. Wraz z przejściem na nadawanie cyfrowe zmieniły się także warunki wydawania licencji. W epoce nadawania analogowego prywatni nadawcy otrzymywali bezterminowe licencje, które można było odebrać tylko decyzją sądu. Obecnie są wydawane świadectwa o rejestracji danego medium. Dokonuje tego komisja przy Ministerstwie Kultury i Informacji. Jej decyzje w opiniach badaczy nie są oparte na jasno sprecyzowanych kryteriach. Mogą zatem być formą nacisku na sferę prywatnego biznesu medialnego¹⁵. W 2002 roku w Kazachstanie powstała Społeczna Rada do spraw środków masowego przekazu przy prezydencie republiki. Jej głównym zadaniem jest analiza funkcjonowania republikańskich mediów masowych i wypracowywanie rekomendacji w zakresie polityki informacyjnej.

W 2009 roku na pierwszym Kongresie dziennikarzy Kazachstanu przyjęto „Kodeks profesjonalnej etyki dziennikarzy”, który jednak nie ma statusu ustawy. Dlatego jest dokumentem o charakterze rekomendacyjnym. W funkcjonującym ustawodawstwie Kazachstanu brak aktów prawnych odnoszących się do samoregulacji środków masowego przekazu. Dotyczy to zarówno profesjonalnej jak i biznesowej sfery działalności dziennikarzy. Tę pustą przestrzeń samoregulowania tej sfery zajmują organizacje w różny sposób wspomagane przez organy władzy państwowej. Działalność kompanii radiowo-telewizyjnych samoreguje Kazachskie Stowarzyszenie Telewizyjno-Radiowe, a dziennikarzy różnych mediów – Klub Redaktorów Naczelnych. Przy rządzie Kazachstanu pracują Koordynacyjna Rada ds. Środków Masowego Przekazu, Przemysłowy Komitet, Komisja do Spraw Rozwoju Telewizji i Radia. Jednakże w ocenie badaczy ich zasadnicza rola sprowadza się do wspomaganie państwowych inicjatyw w sferze rozwoju środków

¹³ Konstytucja Republiki Kazachstan, <http://www.constitution.kz/razdel2> [dostęp: 27.09.2016].

¹⁴ Patrz szerzej: M. Gierula, *Rynek prasowy Kazachstanu*, „Rocznik Prasoznawczy” 2016, rok X, s. 83-85; M. Gierula, Środki masowego komunikowania w internetowej przestrzeni Kazachstanu, [w:] Z. Oniszczyk (red.), *Systemy medialne w dobie cyfryzacji. Kierunki i skala przemian*, Katowice 2015, s. 95-97.

¹⁵ Ф. Эмерик, Е. Плахина, Д. Цыренжапова, *Карта цифровых медиа: Казахстан*. Отчет Фонда «Открытое Общество», Алматы, 22.10.2013, s. 46 [dostęp: 15.10.2016].

masowego przekazu w Kazachstanie. Pojawiają się różne inicjatywy w sferze samoregulowania mediów. Przykładem może być powstanie Gildy Sądowych Reporterów¹⁶. W Kazachstanie funkcjonuje także Związek Dziennikarzy Kazachstanu, który spełnia przede wszystkim funkcje obrony prawnej dziennikarzy.

2.2. Funkcjonowanie radia i telewizji w Kazachstanie po uzyskaniu niepodległości

Do 1991 roku w Kazachstanie podobnie jak w pozostałych republikach związkowych Związku Radzieckiego funkcjonowała tylko telewizja państwowa. Wszyscy: władze, dziennikarze i odbiorcy traktowali republikańskie media jako drugi, uzupełniający stopień telewizji i radia centralnego. Na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego wieku za zmianami zachodzącymi w mediach moskiewskich także w kazachskim radiu i nieco później kazachskiej telewizji pojawiły się nowe idee, odpowiadające zachodzącym zmianom zarówno w ośrodkach władzy jak i społeczeństwie. Tak powstały znaczące w tym czasie programy radiowe, np. „Czas dla Was” (1988-89), czy telewizyjne: „Młodzieżowy czwartek” (1989-90) czy „My” (1990-91), a także odpowiadające im audycje radiowo-telewizyjne w niektórych ośrodkach regionalnych kazachskiego radia i telewizji¹⁷.

W 1991 roku w Ałma-Acie powstał pierwszy komercyjny telewizyjny kanał „Rano” i KTK (Komercyjny Telewizyjny Kanał). Ich powstanie, jak twierdzono, odbyło się za „lewe” pieniądze z rachunków republikańskiej partii komunistycznej. Niemniej jednak stały się one dla odbiorców w Ałma-Acie pierwszymi przykładami nieradzieckiej telewizji. Ukazujący się od maja 1991 roku na KTK codzienny program TNN (Telewizyjne Nieoficjalne Nowości) stał się pierwszym niezależnym informacyjnym programem, przekazującym rzeczywiste fakty zachodzące codziennie w stołecznym mieście i całym Kazachstanie. Stał się on najpopularniejszym programem informacyjnym do lat 1994-95. Podobne zmiany zachodziły w regionalnych ośrodkach. Typowym przykładem było stanowisko dziennikarzy telewizyjnych z Karagandy, którzy podczas sierpniowego puczu Janajewa z 1991 roku bardzo zdecydowanie wystąpili przeciwko powrotowi „starego” porządku. Stali się oni do końca 1992 roku ważną siłą polityczną nie tylko w regionie, ale także w skali całego Kazachstanu. Niezależność ta została zlikwidowana w styczniu 1993 roku wspólnymi siłami regionalnej władzy i struktur siłowych na rozkaz władz centralnych Kazachstanu.

W Ałma-Acie w latach 1991-92 roku powstało telewizyjne studio TWIN i radiostacja MAKSIMUM, które nieco później połączyły się telewizyjno-radiową kom-

¹⁶ В Казахстане появится гильдия судебных репортеров, <http://vesti.kz/society/30277> [dostęp: 27.09.2016].

¹⁷ Телевидение и радио в Республике Казахстан (1991-1998), <https://www.neweurasia.info/archive/archives/september/Book01.htm> [dostęp: 18.04.2017], s. 1.

panię MAKC (przekształconą następnie w TRK M). Lata 1993-96 dla dziennikarzy TELEMAKSA (TW M) i RADIO MAKS (RADIO M) były okresem rozwoju niezależnego, dobrego dziennikarstwa. Najpopularniejszymi programami były: „Sprawa”, „Otwarta Strefa”, „Tele-Ekspress” czy „Najlepsza Informacyjna Dziesiątka”¹⁸.

Od 1993 roku w Ałma-Acie nadawały radio i telewizja TOTEM i telewizyjny kanał 31-Kanał, a nieco później Kanał 7 (od jesieni 1995 roku wspólne przedsięwzięcie z moskiewskim programem TW-6). W 1994 roku na kanale KTK powstał zespół młodych dziennikarzy, którzy zaczęli realizować bardzo interesujący informacyjno-oświatowy program pod nazwą „Biznes-Klas”. Ta sama grupa w 1995 roku zaczęła przygotowywać program informacyjno-analityczny pod nazwą „Tydzień”, który ukazywał się do lata 1996 roku na KTK, a później na kanale TOTEM. Ten zespół dziennikarzy „Niedzieli” przekształcił się w telewizyjną agencję informacyjną LID i wiosną 1997 roku wszedł w skład kompanii telewizyjnej 31-kanal. Na tym kanale LID nadawał do lata 1998 roku dwa doskonałe programy: codziennie „Informacyjne Biuro” i w niedzielę informacyjno-analityczny „Centrum Uwagi”¹⁹.

W regionach Kazachstanu złożony proces powstawania niezależnych (przede wszystkim niepaństwowych) mediów elektronicznych rozpoczął się w latach 1993-94. Większość z nich zaczynała z półpirackiego nadawania amerykańskich hitów i radzieckiej klasyki (w telewizji) oraz muzycznych pop-programów (w przypadku telewizji). Jednakże w dalszym rozwoju naturalna logika funkcjonowania tych mediów została ukierunkowana na wykorzystanie reklamowych i sponsorskich środków na tworzenie programów związanych z funkcjonowaniem regionalnej rzeczywistości. Oferując tego typu zawartość, niezależne regionalne media elektroniczne stały się bardzo popularne wśród społeczeństwa. Tym samym systematycznie pozyskiwały reklamodawców, stając się niezależnymi finansowo, tworząc nowe miejsca pracy, płacąc systematycznie podatki i regulując wszystkie należności wobec budżetu państwa. Jednakże wraz ze wzrostem znaczenia społecznego, niezależne media elektroniczne, chcąc nie chcąc, zaczęły pełnić funkcje nieistniejącej lub bardzo słabo rozwiniętej demokratycznej opozycji. W warunkach kazachskiej prowincji jedynie one ukazywały obiektywny obraz rzeczywistości społeczno-polityczno-gospodarczej. Dotyczyło to także publicystycznych analiz zachodzących zmian. Nie będąc sami świadomymi opozycjonistami, wykonując jednak swoją normalną dziennikarską działalność, niezależne kanały telewizyjne i radiowe występowały w roli obrońców społeczeństwa przed nieludzką polityką władzy. Nie bały się konfliktów z tymi ostatnimi. Doprowadziło to do sytuacji, iż zaczęły one mieć potężnych wrogów zarówno na regionalnym, jak i ogólnorepublikańskim poziomie. Taką dziennikarską formułę w latach 1995-96 realizowały w regionach radiowo-telewizyjne kompanie: MARINA w Ust-Kamien-gorskie, IRBIS i CMC (Zgoda.Pokój.Sprawiedliwość) w Pawłodar, ISZIM-TW

¹⁸ Ibidem, s. 2.

¹⁹ Ibidem, s. 3-4.

w Pietropawłowskie i AŁAU-TW w Kustanie, VNN w Rudnom i TSPR-EFIR w Ako-lie (obecna Astana), RIKA-TW i RADIO RIFMA w Aktjubinskie, TAŁAP i SOJUZ w Uralskie, ŁADA-TW w Aktau oraz JUMAKS i KARAWAN-TW w Czimkientie, ARAJ i DIDAR w Tałdy-Kurganie. Na przełomie 1997 i 1998 roku niektóre z nich zostały zamknięte siłą, inne pozbawione możliwości nadawania w wyniku nowych podziałów częstotliwości. Pozostałe zaś (większość) zachowały możliwość nadawania, jednakże musiały przyjąć nowe „warunki gry”. Konkretnie są to nowo-stare uwarunkowania, rodem z radzieckich czasów, składające się z całego systemu ograniczeń przedstawiania jednych wydarzeń i zjawisk oraz normatywnych wymogów co do treści i sposobu (tonalności) ich przedstawiania.

Można stwierdzić, iż od końca lat 90. ubiegłego wieku rozpoczęło się w Kazachstanie systematyczne ograniczanie niezależnego dziennikarstwa. Większość działań skierowanych było przede wszystkim w stronę prasy, ale nie ominęły one także mediów elektronicznych. W przypadku tych ostatnich związane było to z rozdziałem częstotliwości nadawania lub bardzo różnymi aspektami technicznego funkcjonowania radia i telewizji. Przykładem tego typu działań było wystąpienie w maju 1998 roku Generalnego Prokuratora Kazachstanu o wszczęciu karnego postępowania wobec wszystkich mediów za jakoby nadużycia związane z wolnością słowa. W czerwcu tegoż roku prezydent Kazachstanu podpisał ustawę „O narodowym bezpieczeństwie”. Pozwalała ona Generalnemu Prokuratorowi Kazachstanu oraz Komitetowi Bezpieczeństwa na wstrzymanie bez wyroku sądowego funkcjonowanie wszystkich mediów, które miałyby w ich przekonaniu osłabiać bezpieczeństwo narodowe²⁰.

W Kazachstanie na dzień 1 stycznia 2005 roku było zarejestrowanych 147 kompanii telewizyjnych, z których 19 należało do państwa, a 128 miało charakter prywatny. Biorąc pod uwagę język nadawania, trzeba stwierdzić, iż 4 kanały nadają wyłącznie po kazachsku, 5 wyłącznie po rosyjsku, 101 kanałów nadawało w 2 językach, a 37 kanałów ma programy w trzech i więcej językach. Charakter ogólnokrajowy mają kanały: „Habar”, „Jel Arna”, „Kazachstan” i „Pierwszy Kanał-Euroazja”. Może je oglądać od 87 do 94 proc. potencjalnych odbiorców. Szczyt aktywności prywatnych nadawców telewizyjnych przypadł na 1996 rok, kiedy ich było 50. W wyniku walki konkurencyjnej ich liczba w 2002 roku obniżyła się do 30. Podstawowa ich część jest skoncentrowania w największych miastach – tylko w Ałma-Acie nadaje 11 kanałów. Z niepaństwowych kompanii telewizyjnych największą jest Komercyjny Telewizyjny Kanał (KTK), Niezależny Telekanał (NTK) i „31 kanał”, które dążą do statusu kanałów ogólnonarodowych²¹.

Według danych z 1 czerwca 2005 roku Spółka Akcyjna „Kaztelradio” zasięgiem swoich kanałów obejmowała następujący procent terytorium Kazachstanu: „Kazach-

²⁰ Ibidem, s. 6-7.

²¹ М. Гумова, *Казахстан*, [w:] *Энциклопедия мировой индустрии СМИ*, отв. ред. Е.Л. Варганова, Москва 2006, с. 143-146.

stan” (93 proc.), „Habar” (92 proc.), „Pierwszy Kanał-Euroazja” (78,5 proc.) i „Jel Arna” (62 proc.). Zasięg terytorialny niepaństwowych telewizyjnych stacji regionalnych jest zróżnicowany i zależy od siły nadajników. Koncentruje się jednakże na centrach regionalnych i obszarze od 30 do 50 kilometrów od niego. Na obszarach większych oglądane są w tym czasie prawie wyłącznie programy telewizji państwowej²².

Badania społecznego odbioru telewizji wskazują na następujące prawidłowości. Po pierwsze, 10 kanałów telewizyjnych ogląda ponad 50 proc. społeczeństwa, co wskazuje, iż wielu odbiorców korzysta z wielu kanałów. Po drugie, spadek oglądalności telewizji jest stały, choć dość powolny. Po trzecie, programy państwowe i prywatne cieszą się podobną oglądalnością, chociaż liderem jest kanał telewizji państwowej. Po czwarte, rynek telewizyjny jest stabilny. Pozycje poszczególnych kanałów nie zmieniają się zasadniczo od 2010 roku. Po piąte, wszystkie dominujące stacje mają charakter informacyjno-rozrywkowy. Corocznie jednakże rozbudowuje się segment kanałów tematycznych, zwłaszcza sportowych, filmowych i kulturalnych. Dotyczy to zarówno telewizji państwowej, jak i komercyjnej. Po szóste, ze względu na duży obszar Kazachstanu i ogólną liczbę obywateli, rynek telewizyjny skupiony jest zasadniczo w miastach stołecznych jak Ałma-Ata (dawna stolica) oraz obecna Astana. Dotyczy to także miast regionalnych, będących stolicami obwodów.

Tabela 1. Zasięg społeczny najpopularniejszych stacji telewizyjnych w Kazachstanie w latach 2010-2017 – zasięg w miesiącu kwietniu (dane w %)

Nazwa stacji	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
1-й канал Евроазия	76,60	78,53	81,14	83,90	89,90	89,52	86,86	88,20
КТК	72,84	70,13	75,01	76,45	84,90	86,44	81,54	83,50
НТК	64,91	63,64	67,69	69,91	78,50	79,07	75,88	78,10
Седьмой Канал	64,32	65,81	68,12	68,56	80,60	77,89	69,03	52,00
31 канал	63,92	66,81	67,38	71,93	78,70	80,91	72,91	73,50
Astana TV	59,67	54,38	61,60	61,54	73,60	66,45	65,10	67,50
Ел Арна	-	-	-	-	62,40	66,94	60,62	60,00
Хабар	59,38	61,51	66,58	68,01	58,70	73,59	69,79	74,20
Казакстан	50,82	53,46	52,37	49,50	55,00	60,04	61,33	72,00
Мир	50,64	41,80	45,98	35,52	43,20	41,72	30,60	26,50
Хабар24	49,17	-	-	49,98	-	-	-	-
ОН-TV	38,13	38,39	-	-	-	-	-	-
СТВ	36,66	34,17	39,69	46,73	56,80	57,16	46,59	53,10

²² Ibidem, s. 143.

Kazsport	29,34	-	-	-	-	-	-	-
Алматы	29,31	24,17	24,53	17,85	21,30	-	-	15,10
Muzzone	25,71	-	-	-	-	19,23	-	35,20
Балапан	24,54	-	-	-	-	-	-	-
Gakku	22,97	19,87	-	-	-	-	-	-
Хит TV	22,60	25,97	36,93	29,15	31,20	31,65	32,39	28,90
ТАН	-	-	-	-	-	31,05	13,36	13,80
НТВ Мир/ НТВ(Алма ТВ)	-	-	-	-	-	6,67	6,58	8,10

Legenda: Próba na obszarze całego Kazachstanu osób 6+; wielkość próby: 2000 osób.
 Źródło: http://www.tns-global.kz/ru/research/tv_index_16.php [dostęp: 17.05.2017].

Telewizja państwowa to przede wszystkim „Pierwszy Kanał-Euroazja”, który jest liderem oglądalności w Kazachstanie. Powstał on na bazie struktur regionalnych Społecznej Rosyjskiej Telewizji (ORT) w Kazachstanie – „Euroazja+ORT”. Sekret sukcesu tego kanału jest związany przede wszystkim ze strukturą programową. Jest on nakierowany na zaspokajanie gustów i preferencji przeciętnego telewidza. Programy adresowane są do zróżnicowanych odbiorców, a stacja dąży do maksymalizacji swojego audytorium.

Kanał telewizyjny „Habar” ma charakter informacyjno-analityczny. Powstał w oparciu o struktury służby informacyjnej kazachskiej telewizji. Jego pierwsza nazwa brzmiała Narodowa Telewizyjna Informacyjna Agencja (NTIA)²³. Jest to jeden z najważniejszych kanałów w Kazachstanie nadający w języku kazachskim i rosyjskim dla 13 mln potencjalnych odbiorców. Był pierwszym, który zaczął nadawać kazachskie seriale, specjalizuje się także w programach społeczno-politycznych i humanistycznych skierowanych do bardzo różnorodnych grup odbiorców. Jako pierwszy zaczął także nadawać tygodniowe wiadomości w języku angielskim.

Kanał telewizyjny „Kazachstan” to najstarszy kanał kazachskiej telewizji, będący spadkobiercą telewizji radzieckiej w Kazachstanie. Posiada jego olbrzymie archiwum telewizyjnych materiałów i dokumentów oraz bardzo dobrze rozbudowaną sieć nadawczą. Jest to jedyny program telewizyjny, gdzie oprócz programów w języku kazachskim i rosyjskim nadawane są materiały w językach: ujgurskim, niemieckim i koreańskim. Od 2001 roku kanał jest zarządzany przez agencję informacyjną „Habar”. W strukturze audytorium tego kanału dominują mieszkańcy wsi i małych miasteczek.

Kanał „Jel Arna” ma charakter rozrywkowy o potencjalnym zasięgu obejmującym 9 mln odbiorców. Nadaje w języku kazachskim i rosyjskim. Priorytetem w strukturze programowej są filmy o wysokim poziomie artystycznym, teleseria-

²³ www.khabar.kz/ru/agency/o-nas [dostęp: 2.02.2015].

le oraz programy kształceniowe i kulturalne. Wchodzi w strukturę organizacyjną agencji informacyjnej „Habar”. Analiza struktury tego programu wskazała, iż 50 proc. czasu nadawania zajmuje produkcja amerykańska i południowoamerykańska; 30 proc. chińska, 15 proc. radziecko-rosyjska i tylko 5 proc. kazachska²⁴.

Telewizja komercyjna. KTK nadaje w Ałma-Acie i regionalnych centrach Kazachstanu. Jest to kanał rozrywkowy o bardzo przemyślanej ramówce, składającej się przede wszystkim ze zmieniających się nowych talk-show i programów informacyjnych prowadzonych przez popularnych prezenterów. Dało to kanałowi pierwsze miejsce wśród telewizji prywatnych. Kanał NTK nadaje dla całego społeczeństwa Kazachstanu. Określa się jednak jako telewizja dla ludzi aktywnych młodego pokolenia. Do nich kieruje swoje własne programy. Tym samym staje się atrakcyjnym dla reklamodawców kierujących swoje towary i usługi do tej kategorii widzów.

Telewizja satelitarna. Ogólnokazachski kanał „Caspio Net” to program informacyjny nadający całą dobę. Swym zasięgiem obejmuje terytorium Europy, Centralnej Azji, Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki. Potencjalnie nadaje do około 99 mln odbiorców. Priorytetem stacji są programy informacyjne nadawane w języku kazachskim, rosyjskim i angielskim. Celem kanału jest dostarczanie informacji o wydarzeniach zachodzących w regionie Morza Kaspijskiego oraz szerzej – całej centralnej Azji. Kanał należy do agencji „Habar”.

Rynek satelitarnej i kablowej telewizji podzielony jest między dwóch „graczy”: kompanię telewizji satelitarnej „Katiełko plus” oraz operatora telewizji kablowej „Ałma TV”. „Katiełko” nadaje w 20 miastach kraju. Odbiór dokonuje się za pośrednictwem anten satelitarnych. Podstawowy pakiet odbiorczy to 14 kanałów. „Ałma TV” nadaje tylko w Ałma-Acie, Aktał, Karagandzie i Ust-Kamiengorskie. Przekazuje 60 kanałów telewizyjnych w 11 różnych pakietach. Najtańszy składa się z 25 kanałów z miesięczną opłatą w wysokości 10 dolarów USA. Właścicielami stacji są amerykański koncern Metromedia International Telecommunications Inc. i kazachski współzałożyciel Cominvest. Podstawową barierą rozwoju telewizji sputnikowej w Kazachstanie jest piractwo przy pomocy nielegalnych dekoderek umożliwiających odbiór rosyjskich i zachodnioeuropejskich programów telewizyjnych.

Z dniem 1 stycznia 2016 roku rozpoczął się proces przechodzenia telewizji z nadawania analogowego na cyfrowy. Według zapowiedzi władz będzie on realizowany stopniowo. W pierwszej kolejności proces ten zostanie zakończony w obwodach: ałmański, żambyłski i południowo-kazachski. Cała operacja ma zostać zakończona w drugiej połowie 2017 roku²⁵.

²⁴ М. Гумова, *Казakhstan...*, s. 145.

²⁵ С 1 января 2016 года в Казахстане начнется отключение аналогоого телевидения <http://profit.kz/news/27578> [dostęp: 14.05.2017]; какие перемены ждут телезрителей страны с июня 2016 года. <http://new.yk-news.kz/news>, s. 1.

2.2.1. Struktura współczesnej telewizji kazachskiej²⁶

a. Kanały rozpowszechniane obowiązkowo na obszarze całego Kazachstanu z bezpłatnym dostępem:

- ilość – 15: Казакстан, Хабар, 24 kz, Балапан, KazSport, Білім және Мдениет, Astana TV, КТК, Мир, НТК, Седьмой канал, 31 канал, СТВ, Алматы.
- założycielami są przeważnie spółki akcyjne lub spółki z ograniczoną odpowiedzialnością,
- miejsce siedziby: Astana (10) i Ałma-Ata (5),
- tematyka: ogólna (7), informacyjno-rozrywkowa (3), informacyjna (1), dziecięca (1), sportowa (1), rozrywkowa (1) oraz oświatowa (1).
- język nadawania: rosyjski i kazachski (11), kazachski (3) oraz rosyjski (1).
- czas nadawania: 24 h/ 7 dni (6), 23 h/7 dni (1), 21 h/7 (2), 20h/7 (2), 18,5 h/7 (1), 17 h/7 (1) oraz 2 stacje (brak danych),
- nadaje w Internecie – 9 stacji. Wszystkie posiadają swoje portale internetowe.

b. Kanały rozpowszechniane nieobowiązkowo na obszarze całego Kazachstanu z bezpłatnym dostępem:

- ilość – 13: 7 Kazakhstan, Hit TV, KazSport, MuzZone, Алау-ТВ, Алматы, Асыл арна, Жетісу, Мир, Новое телевидение, Первый канал Евразия, ON TV, ТДК-42,
- założycielami są przeważnie spółki akcyjne lub spółki z ograniczoną odpowiedzialnością,
- miejsce siedziby: Astana (4), Ałma-Ata (5), miasto obwodowe (4),
- tematyka: informacyjno-rozrywkowa (5), ogólna (4), muzyczno-filmowa (1), sportowa (1), muzyczna (1) oraz islamsko-oświatowa (1),
- język nadawania: kazachski i rosyjski (12) oraz rosyjski (1),
- czas nadawania: 24 h/7 (7), 22,5 h/7 (1), 21 h/7 (1), 18,5 h/7 (1) oraz: 24 h/7 (7), 22,5 h/7 (1), 21 h/7 (1), 18,5 h/7 (1) oraz kanały – brak danych,
- -nadaje w Internecie – 11 stacji. Wszystkie posiadają portale internetowe.

c. Kanały regionalne państwowego koncernu „РТРК „Казакстан”

- ilość – 13,
- miejsce siedziby: stolice regionów,
- tematyka – ogólna,
- język nadawania: kazachski i rosyjski (13),
- czas nadawania: 18 h/7 (1), 17 h/7 (2) oraz 14 h/7 (10),
- nadaje w Internecie – 13 stacji. Wszystkie posiadają portale internetowe.

²⁶ Kazachskie kanały telewizyjne według stanu na 10 stycznia 2014 roku, <http://www.mki.gov.kz> [dostęp: 5.05.2017].

d. Kanały regionalne rozpowszechniane bezpłatnie

- ilość: 16: 5 канал, ТВ-29, Айгак, Арай- Плюс, Арыс толкындары, Дидар, Казакстан-Жанаезен, Казакстан-Семей, Когам, МТРК Петропавловск, Первый Карагандинский, Рика-ТВ, Сайрам акшамы, Санур, С т,
- miejsce siedziby: stolice regionów. W Karagandzie znajdują się 2 stacje,
- tematyka: informacyjno-rozrywkowa,
- język nadawania: kazachski i rosyjski (12), kazachski, rosyjski, turecki (1), kazachski, uzbecki (1),
- czas nadawania: 24 h/7 (2), 14 h /7 (2), 12 h/7 (1), brak danych (11),
- nie nadają w Internecie. 7 stacji posiada portal Internetowy.

e. Lokalne kanały telewizyjne

- ilość: 17: ALVA TV, Акцент, Аркалык теледидары, Арта ТВ, л-Фараби, Икар ТВ, Ирбис ТВ, Миг ТВ, ОТРК Кызылорла, Отырар-ТВ, Первый Северный, Рудный дауысы, Сфера, ТВК-6, ТВС, Туран-Туркістан, Экибастузская городская телекомпания,
- założycielami w większości są towarzystwa z ograniczoną odpowiedzialnością,
- miejsce siedziby: w większości stolice większych rejonów lub regionów,
- tematyka: informacyjno-rozrywkowa,
- język nadawania: wszystkie kazachski i rosyjski,
- czas nadawania: 24 h/7 (3), 21 h/7 (1), 12 h/7 (1), 6 h/7 (1), pozostałe brak danych,
- tylko jedna stacja nadaje w Internecie, a 5 posiada portal internetowy.

f. Kanały telewizyjne rozpowszechniane wyłącznie przez platformy satelitarne i sieci kablowe

- ilość: 4: CNL, KZ Sport 1, Hay ТВ, Сетанта Спорт,
- założycielem CLN jest Kościół „Nowe Życie”, 2 towarzystwa z ograniczoną odpowiedzialnością, 1 brak danych,
- miejsce siedziby: Ałma-Ata (CNL, KZ Sport 1, Hay ТВ), Astana, Dublin (Сетанта Спорт),
- tematyka: CNL (chrześcijańska – religijno-oświatowa), sportowa (KZ Sport 1, Сетанта Спорт) oraz rozrywkowa (Hay ТВ),
- język nadawania: rosyjski i kazachski (KZ Sport 1, Hay ТВ), rosyjski i ukraiński (CNL), rosyjski i angielski (Сетанта Спорт),
- czas nadawania: 24 h/7 (CNL, KZ Sport 1), pozostałe brak danych,
- tylko CNL nadaje w Internecie i posiada portal internetowy.

g. Kanały telewizyjne nadające tylko na zagranicę

- ilość: 3: CNL, Kazakh TV, Сетанта Спорт,
- założyciele: CNL jest Kościół „Nowe Życie”, Spółka Akcyjna „Agencja Хабар” (Kazakh TV), Towarzystwo z Ograniczoną Odpowiedzialnością „Era TV” oraz „Setanta Sports”

- miejsce siedziby: Ała-Ata (CNL), Astana (Kazakh TV), Astana, Dublin (Сетанта Спорт),
- tematyka: CNL (chrześcijańska – religijno-oświatowa), informacyjno-poznawcza (Kazakh TV), sportowa (Сетанта Спорт),
- język nadawania: rosyjski i ukraiński (CNL), kazachski, rosyjski, angielski (Kazakh TV), rosyjski i angielski (Сетанта Спорт),
- czas nadawania: 24 h/7 (CNL, Kazakh TV), brak danych (Сетанта Спорт),
- CNL, Kazakh TV nadają w Internecie i posiadają portale internetowe; Сетанта Спорт – brak danych.

h. W statystyce wyróżnia się także kanały telewizyjne, które są kazachskimi wersjami zagranicznych kanałów

Są to: 31 канал, Мир, НТК, Первый канал, ТНТ, Сетанта Спорт oraz РБК Казахстан. Macierzystymi kanałami są kanały rosyjskie (poza Мир). Mają charakter ogólny (Мир, Первый канал), informacyjny (РБК Казахстан), informacyjno-rozrywkowy (31 канал) lub sportowy (Сетанта Спорт). Nadają po kazachsku i rosyjsku (31 канал, НТК, ТНТ), rosyjsku (Мир, РБК Казахстан) oraz rosyjsku i angielsku (Сетанта Спорт). Brak zasadniczo danych o czasie nadawania, nadawaniu w Internecie i posiadaniu strony internetowej. Nie dotyczy to kanału Мир, który nadaje 24 h/7 oraz w Internecie.

Radio. W połowie roku 2000 w Kazachstanie było zarejestrowanych 40 kompanii radiowych, z których 5 było państwowych. Prawie wszystkie nadają w języku kazachskim i rosyjskim. Głównym nadawcą państwowym jest spółka akcyjna „Republikańska Teleradio-korporacja „Kazachstan” oraz regionalni nadawcy we wszystkich obwodach Kazachstanu. Komercyjnych stacji radiowych zarejestrowano w tym okresie 35. Z samej Ałma-Aty nadaje 10 stacji radiowych. W większości stacji komercyjnych dominuje format muzyczno-informacyjny. Największymi ogólnokazachskimi komercyjnymi stacjami radiowymi są „Europa Plus Kazachstan” oraz „Russkoje Radio-Azja”. Ważnymi stacjami radiowymi w Ałma-Acie są „Radio NS”, „Radio Shahar”, radio „Hit FM-Habar” oraz radio „Retro”.

W programie radiostacji „Hit FM-Habar” nadawane są tylko hity. Stacja ta dominuje na rynku radiowym Ałma-Aty i regionu. Serwis informacyjny ukazuje się 5 minut wcześniej niż w pozostałych stacjach radiowych. Muzyczny format radiostacji to Top Hits (CHR). W 60 proc. są to hity angielskojęzyczne, a w 40 proc. rosyjskie. Dominują Top Hits i Golden Hits, których jest 50 proc. w całości nadawanych utworów muzycznych. Podstawowe audytorium to młodzi aktywni słuchacze. Radiostacja jest częścią holdingu medialnego „Habar”.

Format i styl „Russkowo Radia-Azja” jest analogiczny do swojego rosyjskiego odpowiednika. Muzyczny format to hity rosyjskich wykonawców. Podstawowe audytorium to aktywni młodzi ludzie powyżej 20. roku życia, o różnym dochodzie i wykształceniu (dominuje średnie i wyższe).

„Radio Retro-Karawan” nadaje starą muzykę i wyróżnia się nienatrętnym kontaktem ze słuchaczami oraz lakonicznością przekazywanych informacji. Audytorium stacji stanowią zarówno biznesmeni, gospodynie domowe, studenci i emeryci, inteligencja i robotnicy. Podstawowa grupa wiekowa to ludzie w wieku 35-50 lat. To jedyna stacja, która ma program poświęcony poezji. W każdą środę o 22-ej można zostać uczestnikiem literackiego talk-show pod tytułem „Srebrny wiek”. Jest to czwarta pod względem popularności stacja w Ałma-Acie. Wchodzi w skład holdingu medialnego „Karawan” („Karawana”).

Tabela 2. Najpopularniejsze rozgłośnie radiowe w Kazachstanie

Lp.	Nazwa rozgłośni	Tematyka	Język programu	Obszar nadawania	Rok powstania
1.	„Radio Love”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski, kazachski	Kazachstan	2010
2.	„НАШЕ радио”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski	Region Karagandy	2007
3.	„Радио 102”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski	Tiemirtaj	1997
4.	„Радио 7”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski, kazachski	Miasto Siemiej	2001
5.	„Радио Рассвет”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski	Miasto Kostanaj	2012
6.	„Казахское радио ”	Informacyjno-analityczna	kazachski, rosyjski	Kazachstan	1921
7.	„Tengri FM”	Informacyjno-muzyczna	kazachski, rosyjski	Miasto Karaganda	Brak danych
8.	Радио „Classic”	Sztuka i kultura	rosyjski	Miasto Ałma-Ata	2011
9.	Радио „Energy FM”	Muzyczna	rosyjski	Miasto Ałma-Ata	1997
10.	Радио „Nostalgie”	Muzyczna	rosyjski	Miasto Ałma-Ata	2013
11.	Радио „Алау”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski, kazachski	Region Kostanaj	1998
12.	Радио „Астана”	Młodzieżowa	kazachski, rosyjski	Miasto Astana	1999

13.	Радио „Европа плюс Казахстан”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski, kazachski	Miasto Ałma-Ata	1997
14.	Радио „Микс”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski, kazachski	Miasto Ust-Kamiengorsk	1996
15.	Радио „Ретро FM Казахстан”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski	Kazachstan	Brak danych
16.	Радио „Шалкар”	Informacyjno-poznawcza	kazachski	Kazachstan	1966
17.	Радиостанция „First FM”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski, kazachski	Miasto Uralsk	2009
18.	Радиостанция „OR-DEA FM”	Informacyjno-muzyczna	kazachski, rosyjski	Miasto Astana	2013
19.	Радиостанция „АВТОРАДИО-Казахстан”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski, kazachski	Kazachstan	1999
20.	Радиостанция „Актобе Радио”	Informacyjno-muzyczna	kazachski, rosyjski	Miasto Aktobe	1999
21.	Радиостанция „Радио NS”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski, kazachski	Kazachstan	1995
22.	Радиостанция „Актобе Русское Радио Азтя”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski, kazachski	Kazachstan	1995
23.	Радиостанция „ТЕКС Радио”	Informacyjno-muzyczna	rosyjski, kazachski	Miasto Karaganda	1998
24.	Радиостанция „Хит FM Казахстан”	Muzyczna	rosyjski	Miasto Ałma-Ata	1997

Źródło: *Radio – spis kompanii w Kazachstanie*, <http://cabmarket.kz/catalog/company/radio> [dostęp: 24.04.2017].

W Kazachstanie funkcjonuje także radio w Internecie. Pierwsze stacje tego typu zaczęły powstawać na początku drugiej dekady XXI wieku. Rozgłośnie te można podzielić na dwie grupy. Do pierwszej można zaliczyć radia, które nadają zarówno w sposób tradycyjny, jak i internetowy np. „АВТОРАДИО-Казахстан,

Radio „Шалкар”, Radio „Classic”, Radio „Energy FM”, „Казакское радио”, Radio „Астана”, Radio „Шалкар” czy Radio „Tengri FM”. Do drugiej grupy można zaliczyć rozgłośnie funkcjonujące wyłącznie w Internecie. Według stanu z początku 2017 roku jest ich 28. W większości są to radia muzyczno-informacyjne nadające muzykę pop i najnowsze przeboje oraz muzykę taneczną. Są jednak radia o bardzo specyficznym formacie, np. Radio „Station 1945” nadające radzieckie pieśni czasów II wojny światowej, nadające komunikaty radzieckiego biura informacyjnego czasów wojny czy wystąpienia przywódców partyjnych tego okresu. Innym przykładem jest „NE.FM Urban” grające hip-hop czy rozgłośnia „Almatach Radio” grająca muzykę klubową. Wśród stacji radiowych tej grupy można spotkać radia grające każdą muzykę od rocka po klasykę²⁷.

Podsumowując rozważania na temat radia i telewizji kazachskiej, trzeba stwierdzić, iż do czasu powstania niezależnego Kazachstanu ich rozwój był zdeterminowany ogólnymi tendencjami charakterystycznymi dla całego Związku Radzieckiego. W okresie niepodległości rynek ten początkowo rozwijał się dość żywiołowo i wieloaspektowo. Jednakże od końca lat 90. ubiegłego wieku wzrasta znaczenie państwa w systemie medialnym, które zaczęło rozbudowywać i konsolidować podległe mu struktury medialne. Obecnie państwowe holdingi medialne są dominujące w sferze mediów elektronicznych. Jest to szczególnie widoczne w dobie cyfryzacji przekazów medialnych w radiu i telewizji. Pozycję państwa wzmacnia ustawodawstwo medialne. Brak w Kazachstanie mediów publicznych, które byłyby niezależne od struktur państwowej administracji. Państwo posiada wiele instrumentów umożliwiających istotny wpływ zarówno na dziennikarzy, jak i cały rynek radiowo-telewizyjny, niezależnie od formy przekazu.

BIBLIOGRAFIA

- Аманбаев К.А., *Действенное средство идеологической работы*, Алма-Ата 1981.
Багиров Э.Г., *Очерки теории телевидения*, Москва 1978.
Бекетова Л.К., *Организационно-экономический механизм общественного телевидения*, Алматы 1996.
Эмерик Ф., Плахина Е., Цыренжапова Д., *Карта цифровых медиа: Казахстан. Отчет Фонда «Открытое Общество»*, Алматы, 22.10.2013.
Gierula M., *Rynek prasowy Kazachstanu*, „Rocznik Prasoznawczy” 2016, rok X.
Gierula M., *Środki masowego komunikowania w internetowej przestrzeni Kazachstanu*, [w:] Z. Oniszczyk (red.), *Systemy medialne w dobie cyfryzacji. Kierunki i skala przemian*, Katowice 2015.
Гумова М., Казахстан, [w:] *Энциклопедия мировой индустрии СМИ*, отв. ред. Е.Л.Варганова, Москва 2006.

²⁷ Радио онлайн из Казахстана, <https://laradiofm.kz/page-1/country-Kazakhstan> [dostęp: 24.05.2017].

Жалекенова Г.Т., *Становление телевидения в Казахстане*, <https://libery.wks.kz/dmdocuments/Жалекенова.pdf>.

История, <http://www.kazteleradio/kz/c/130>.

Kazachskie kanały telewizyjne według stanu na 10 stycznia 2014 roku, <http://www.mki.gov.kz>

Охват аудитории телеканалов за месяц, http://www.tns-global.kz/ru/research/tv_index_16.php.

Шмаков П.В. (ред.), *Телевидение*, Москва 1979.

Радио онлайн из Казахстана, <https://laradiofm.kz/page-1/country-Kazakhstan>.

Radio – spis kompanii w Kazachstanie, <http://cabmarket.kz/catalog/company/radio>.

Телевидение и радио в Республике Казахстан (1991-1998), <https://www.neweurasia.info/archive/archives/september/Book01.htm>. В Казахстане появится гильдия судебных репортеров, <http://vesti.kz/society/30277>.

THE HISTORY AND PRESENT DAY OF KAZAKHSTAN BROADCASTING AND TV

SUMMARY

The beginnings of radio broadcasting and TV in Kazakhstan result of the development of media in the Russian Empire and after in the Soviet Union. This article describes the historical stages of the development of Kazakhstan radio broadcasting and television. The authors focus especially on technical, social and political conditions of the progress of media. They analyse the typology of radio broadcasting and TV of contemporary Kazakhstan. Then they consider the broadcasting law. After all, they characterize main radio and TV outlets, in particular, their social significance.

KEYWORDS: Kazakhstan, broadcasting, television, media law, typology, and classification of broadcasting and TV, the social significance of electronic media